

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В ІСТОРІЇ ВОЛИНИ: ПРОВІДНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ

У статті обґрунтовано провідні теоретичні підходи до проблеми історико-педагогічного аналізу виховання дітей національних меншин на Волині у XIX – на початку XX століття – соціокультурний, соціально-педагогічний та етнопедагогічний. Відзначено значення для вивчення досліджуваної проблеми теорії етносу; сформульовано висновок про необхідність залучення до теоретичної основи дослідження теорії повсякденності та історико-педагогічної регіоналістики.

Ключові слова: діти національних меншин, теоретичні підходи, виховання дітей, теорія етносу.

Актуальність та стан дослідженості проблеми. В 90-х роках XX ст. незалежна Україна стала на шлях демократичних перетворень, що активізувало вивчення маловідомих сторінок її історії. Керуючись загально визнаними нормами міжнародного права, Україна проголосила себе гарантом відродження національного і культурного життя етносів, які проживають на її території. Із прийняттям нової Конституції України, "Декларації прав національностей", Закону "Про національні меншини" в Україні були закладені правові основи цивілізованого розвитку національних процесів, виявлення національної свідомості всіх громадян.

У більшості історико-педагогічних досліджень, присвячених розвитку національного шкільництва на Україні (І. А. Балуба, О. Б. Бистрицька, О. О. Войналович, С. І. Очеретянко, Н. А. Сейко) проблема виховання у школах національних меншин окреслюється як важлива для науково-теоретичного аналізу й визначення регіональної й етнокультурної специфіки. Проте в зазначених вище працях ця проблема вивчена фрагментарно.

Деякі аспекти проблеми дослідження, а саме історичні аспекти навчання та виховання дітей національних меншин, висвітлено в монографії І. М. Кулінича і Н. В. Кривця "Нариси з історії німецьких колоній в Україні" (1997) та монографії волинського німця Н. Арндта "Die Deutschen in Wolhynien. Ein kulturhistorischer Überblick" (1994). Історико-педагогічний аналіз польського шкільництва та специфіки виховної системи в школах для поляків вміщено в монографії Н. Сейко "Польське шкільництво на Волині-Житомирщині" (1999). Система освіти і виховання в єврейській національній меншині Волині у XIX – на початку XX століття досліджувалася Н. В. Рудницькою. Проблеми освіти і виховання в чеській національній спільноті висвітлюються в дисертаційному дослідженні Г. Шпиталенко.

Мета статті полягає у визначенні провідних теоретичних підходів до проблеми виховання дітей із національних меншин на Волині у XIX – на початку XX століття.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, провідними теоретичними підходами, які забезпечують методологічне підґрунтя досліджуваної проблеми, можуть бути соціокультурний, соціально-педагогічний, етнопедагогічний. Окремі наукові теорії, які є значущими для висвітлення проблеми виховання дітей національних меншин в окремий історичний період на Волині, – це історико-педагогічна регіоналістика, теорія повсякденності, теорія етносу.

Соціокультурний підхід в педагогічних дослідженнях найчастіше використовується для аналізу проблем виховання дітей різних вікових груп, різної етнічної належності, а також для створення моделей полікультурного, мультикультурного виховання, міжкультурних комунікацій та ін. Для прикладу можна навести ґрунтовні дослідження А. Ахієзера [1], С. Кірдіної [2], М. Лапіна [3], П. Сорокіна [4], С. Тюгашева [5], М. Черниш [6] та ін. Натомість в історії педагогіки соціокультурний підхід як методологічне підґрунтя використовується набагато рідше, переважно в працях з історії соціального виховання; вважаємо, що в цьому відношенні можна назвати наукові праці А. Горілого, Н. Дічек, К. Кузьміна, Н. Сейко, Б. Сутиріна, О. Сухомлинської, Л. Штефан та ін. [7-11].

Сутність означених принципів у соціокультурології та їх зв'язок із проблемою виховання дітей національних меншин представлено в таблиці 1.

Освіта і виховання в межах соціокультурного підходу розглядаються як соціальний інститут, який має певні ознаки, близькі до нашого розуміння виховного процесу в середовищі національних меншин у досліджуваній період. Отже, освіта за соціокультурним підходом повинна вмішувати:

1. Певну сукупність освітніх установ (у середовищі національних меншин на Волині у досліджуваній період спостерігалось постійне прагнення спільнот мати свою систему національного шкільництва).
2. Соціальні спільноти, які між собою взаємодіють (зазначена культурна взаємодія відбувалася як всередині національної меншини, так і із зовнішнім культурним середовищем).
3. Певні технології передачі знань. Ці технології дозволяли транслявати систему цінностей і норм, притаманну окремій національній меншині.
4. Виховний і пізнавальний процеси як різновиди соціокультурної діяльності.

Соціокультурний підхід до виховання дітей національних меншин у контексті провідних принципів соціокультурології

Соціокультурний принцип	Сутність означеного принципу	Зв'язок з процесом виховання дітей національних меншин
Принцип homo activus [12]	За цим підходом людина є біосоціальною істотою, яка розвивається в процесі взаємодії з іншими біосоціальними істотами. Людина впливає на соціальні норми і таким чином – на розвиток суспільства загалом.	Дитина із середовища національної меншини соціалізується в процесі взаємодії як всередині свого етнокультурного середовища, так і поза ним. Притаманні національній меншині соціокультурні норми і цінності впливають на становлення особистості дитини як носія етнокультурного досвіду.
Принцип еволюції [13]	Зміст цього принципу полягає у тому, щоб пояснити появу нових соціокультурних явищ у процесі розвитку соціуму.	У процесі асиміляції дитини із національної меншини відбувається засвоєння нею норм і цінностей оточуючого соціуму, що сприяє появі нової якості особистості, яка накладає отриманий нею соціокультурний досвід зі свого етнічного середовища на досвід зовнішнього культурного середовища і таким чином розвивається.
Принцип антропосоціетальної взаємодії [6]	Цей принцип дає можливість виявити провідні чинники і рушії еволюційного процесу у суспільстві.	Освіта як один із провідних компонентів культурного простору національної меншини забезпечує життєздатність національної меншини у полікультурному просторі регіону чи держави, впливаючи, таким чином, на результат виховного процесу щодо дітей шкільного віку.

Серед основних теоретичних підходів, які ми використали в дослідженні, виділяємо також **соціально-педагогічний**. Цей підхід дає можливість аналізувати соціалізацію в етнічному контексті, тобто етнічну соціалізацію дитини під впливом внутрішніх етнічних та зовнішніх чинників. Сукупність чинників, які впливають на процес виховання дитини з національної меншини, більш детально розглянута нами в п. 1.3. У межах соціально-педагогічного підходу має суттєве значення аналіз категорій соціалізації та етнічної соціалізації у контексті досліджуваної нами проблеми. Етнічна соціалізація, як стверджує словниково-довідникова література [14], – це процес засвоєння індивідом системи етнокультурних цінностей та норм, які дозволяють йому функціонувати в тому чи іншому етнічному середовищі (в тому числі й в поліетнічному). У процесі етнічної соціалізації фактично поєднані два процеси: засвоєння етнокультурних цінностей, з одного боку, та їх "перерозподіл" у систему особистісних установок – з іншого. Таким чином, з одного боку етнічна соціалізація пов'язана із загальними процесами соціалізації особистості, з іншого – із формуванням особистісної і національної ментальності дитини.

Процес етнічної соціалізації має певні межові окреслення, пов'язані з етнокультурною укоріненістю особистості та певними етнокультурними стереотипами, які засвоюються або ж руйнуються у процесі соціалізації. Поведінкова специфіка соціалізації проявляється у тому, що: а) по-різному оцінюються у різних національних меншин одні й ті само дії; б) один і той самий зміст по-різному виражається у вчинках представників різних етносів.

У межах соціально-педагогічного підходу сім'я виступає не лише як провідний чинник і інститут соціалізації, але й чинник етнічної соціалізації, оскільки формує певний образ дитинства, який закріплюється у процесі виховання. Важливим для нашого дослідження вважаємо висновок Г. А. Назаренко стосовно того, що безетнічне найчастіше означає безсоціальне і навіть антисоціальне [15]. Дослідник зазначає, таким чином, що відділяти процеси соціального становлення особистості дитини від процесів етнічної соціалізації неможливо. Тому у процесі соціалізації на увагу заслуговують такі етнічні її аспекти:

- засоби, способи і методи засвоєння дітьми культури свого народу, в тому числі в умовах перебування в іноетнічному середовищі;
- взаємозв'язок між вихованням дитини та іншими аспектами життєдіяльності етносу та суспільства загалом;
- обумовленість результатів соціалізації культурним простором, у якому перебуває дитина;
- розуміння віддаленості результатів соціалізації від наявних методів виховання, зумовлених культурним середовищем етносу [16].

Входження дитини в культуру свого народу американський культуролог М. Херсковіц назвав інкультурацією. Вона безпосередньо пов'язана, з одного боку, з виховним процесом у сім'ї та етнічному середовищі, з іншого – із загальними процесами соціалізації особистості. У процесі соціалізації дитина, на думку М. Херсковіца, формує когнітивну, емоційну і поведінкову схожість з іншими членами етнічної спільноти, в результаті чого розвивається її етнокультурна компетентність [17]. Важливим є висновок ученого стосовно змісту першого етапу інкультурації – дитинства, коли вона є інструментом, а не суб'єктом процесу виховання, і зазнає визначального впливу етнічного середовища. На думку Д. Мацумото, відмінність між соціалізацією й інкультурацією полягає у тому, що "соціалізація, як правило, більше відноситься до процесу і механізмів, за допомогою яких люди пізнають соціальні і культурні норми", а інкультурація – "до продуктів процесу соціалізації – суб'єктивним, базовим, психологічним аспектам культури" [18: 33].

Етнопедагогічний підхід як один із провідних теоретичних підходів до проблеми нашого дослідження є значущим з огляду на специфіку об'єкта дослідження. Етнопедагогічні засади процесу виховання дітей різного віку розглядаються в науковому доробку В. Б. Євтуха, А. А. Марушкевич, Н. М. Дем'яненко, В. В. Чепак Г. С. Лозко, М. Г. Стельмаховича та ін. Однак найчастіше у зазначених працях ідеться про етнопедагогіку українського народу як недостатньо вивчений компонент педагогічного знання; натомість етнопедагогіка інших народів, які населяють територію нашої держави, представлена в педагогічних публікаціях набагато рідше. Можна назвати в цьому відношенні дослідження З. Асанової [19], М. Дерек [20], М. Хайруддінова [21-22] та ін. Водночас, зазначимо, що комплексного дослідження, в якому б було здійснено етнопедагогічний аналіз процесу виховання дітей національних меншин (в сучасному чи історичному аспекті) – нами виявлено не було.

М. Стельмахович зазначав, що "відчуження людини від національної культури нівелює її, робить безликою. Людина знеособлена, позбавлена власної індивідуальності, нездатна створювати духовні цінності. Безродний гомункулус – ворог будь-якого народу" [23: 46-47]. У цьому твердженні закладено не лише прагнення до відродження національної культури українців, але й ставлення вченого до культури будь-якого іншого народу, який опинився в певний історичний момент в стані етнокультурної ізоляції. Його думку продовжує О. Нельга: "почуття етнічної приналежності заповнює вакуум найважливіших позитивних людських почуттів, воно відшкодовує ті втрати у царині особистісно-психологічного спілкування, яких людина зазнає, виконуючи анонімно-казенні, формальні соціальні ролі" [24: 46].

Передача від покоління до покоління національних цінностей відбувається, як зазначають етнопсихологи, у вигляді культурної трансмісії, яка може виявлятися у процесі виховання в такому вигляді:

- вертикальної трансмісії, коли від батьків до дітей передаються культурні цінності, певні побутові й творчі уміння, вірування;
- горизонтальна трансмісія – засвоєння культурного досвіду через спілкування з однолітками;
- непряма трансмісія – передача і засвоєння соціального досвіду в спеціально створених соціальних інституціях (школах, позашкільних установах), а також у вигляді практики – від близьких, старших членів етнічної спільноти, родичів (але не батьків) [25].

Виховання дітей національних меншин є запорукою їх успішної соціалізації. І. Кон наголошує, що процес соціалізації відбувається складно – і загалом, і в окремій спільноті. Вчений пише, що важливими *агентами соціалізації* є:

- опікуни, тобто люди, які здійснюють догляд за дитиною;
- авторитети – особи, які власним прикладом прищеплюють дитині певні культурні цінності і норми;
- дисциплінатори – здійснюють диференціацію покарань і стимулів;
- вихователі – люди, які здійснюють цілеспрямований вплив на процес засвоєння знань та процес виховання;
- компаньйони – особи, які беруть участь у спільній з дитиною діяльності рівноправно;
- співмешканці – люди, які мешкають з дитиною в одному домі [26].

Як бачимо, кожен з агентів соціалізації має можливість здійснювати вплив на соціалізацію особистості в умовах національної меншини. Тому аналіз історичного аспекту впливу зазначених агентів соціалізації також вважаємо окремим підзавданням нашого дослідження.

Серед конкретних наукових теорій, які вплинули на процес розгляду об'єкта і предмета нашого дослідження, важливе значення має **історико-педагогічна регіоналістика**. Ця наукова теорія стала активно розвиватися наприкінці ХХ століття. Дослівно регіоналістика означає сукупність дисциплін і напрямів, методологічних підходів і методичних прийомів, об'єкт дослідження яких – це регіон або ж район [27: 344]. Відповідно до галузі знання може бути: економічна чи екологічна регіоналістика, історична регіоналістика, так само й історико-педагогічна. Витоки історико-педагогічного регіоналізму пов'язані з розвитком окремих територій і етносів, системи освіти на регіональному рівні, розвитком окремих навчальних закладів, які втілюють регіональну специфіку культури, етноконфесійну специфіку тощо. Російський історик Л. Репіна пише, що "регіональна історія сьогодні розглядається в двох частини

неспіврозмірних культурних контекстах, що мають різну ідейну орієнтацію: з одного боку, як спосіб мобілізації історичної пам'яті, а з іншого, – як інструмент науково-історичного пізнання, що відображає сучасний стан історичної науки, світову історіографічну практику, в якій знаходять застосування теорії, методи і концепції суміжних дисциплін" [28: 12]. М. Румянцева, підкреслюючи значення локальної історії у сфері розвитку історичної толерантності, здійснила компаративний аналіз регіоналістики і краєзнавства і дійшла висновку, що це "два опонуючі типи локальних / регіональних досліджень – інтравертний та екстравертний відповідно" [29].

Основи історичної та історико-педагогічної регіоналістики викладені в науковому доробку Я. Верменич [30], А. Ландабасо [31], О. В. Сухомлинської [10], П. Т. Тронька [32] та ін. Так, на думку Я. Верменич, регіоналістика зародилася на базі краєзнавства, яке, в свою чергу, стало активно розвиватися наприкінці XIX століття [33]. Цілком погоджуємося з дослідницею, що сучасна історична регіоналістика в Україні розвиває "горизонтальний напрям", пов'язаний із проблемним розглядом історії окремого регіону.

До з'ясування теоретичних засад проблеми дослідження значущим є використання **теорії повсякденності** як одного з наслідків розгортання постмодерністської парадигми розвитку науки. Російський історик С. Оболенська коментує прагнення німецьких учених побудувати нову модель вивчення історії: "від вивчення державної політики й аналізу глобальних суспільних структур і процесів звернемося до маленьких життєвих світів, до повсякденного життя звичайних людей" [34: 25]. Класичне представлення теорії повсякденності подано в наукових працях Н. Еліаса ("Про поняття повсякденності") [35], П. Боршайда ("Міркування про історію повсякденності") [36] та ін. М. Вамбольдт пише, що "історія повсякденності дозволяє виявити не лише об'єктивну сферу буття людини, але й сферу її суб'єктивності. Вимальовується картина того, як укладом повсякденності детерміновані вчинки людей, які впливають на хід історії" [37]. Як зазначає Я. Верменич, "людина як носій локальної культури постає у широкому соціальному контексті і у стані постійного діалогу між різними культурними традиціями" [38: 14].

Ця теорія пояснює – що важливо для нашого дослідження – такі поняття як "мала Батьківщина", якою стала Волинь для національних меншин; як "свій-чужий", тобто простір і правила відокремлення свого етносу від зовнішнього середовища; як "свій світ" у вигляді комплексу ритуалів, звичаїв, традицій, релігії тощо. Крім того, за теорією повсякденності можна пояснити специфіку щоденної життєдіяльності полікультурного простору волинського регіону. Зважаючи ж на те, що етнічні меншини існували переважно в замкнутому, консервативному культурному просторі, саме повсякденність справляла значний вплив на виховання дітей як у сім'ях, так і в середовищі етнічної громади.

Висновок. Таким чином, нами виокремлено провідні теоретичні підходи, які дозволяють осмислити проблему виховання дітей національних меншин у контексті різних галузей науки – соціокультурний, соціально-педагогічний, етнопедагогічний. Крім того, ми залучили до аналізу проблеми нашого дослідження окремі наукові теорії, які є значущими для висвітлення проблеми виховання дітей національних меншин в окремий історичний період на Волині, – історико-педагогічну регіоналістику, теорію повсякденності, теорію етносу.

Провідними категоріями, які відображають категоріально-понятійний апарат дослідження, вважаємо "виховання", "процес виховання", "дитина національної меншини". Категоріальний аналіз означених категорій і вважаємо **перспективним завданням нашого дослідження**.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахиезер А. С. Философские основы социокультурной теории и методологии / А. С. Ахиезер // Вопросы философии. – 2000. – № 9. – С. 29–45.
2. Кирдина С. Г. Социокультурный и институциональный подходы как основа позитивной социологии в России / С. Г. Кирдина // Социологические исследования. – 2002. – № 12. – С. 23–32.
3. Лапин Н. И. Социокультурный подход и социетально-функциональные структуры / Н. И. Лапин // Социологические исследования. – 2000. – № 7. – С. 3–12.
4. Сорокин П. А. Социокультурная динамика и эволюционизм / П. А. Сорокин // Американская социологическая мысль. – М.: Наука, 1996. – С. 372–392.
5. Тюгашев Е. А. Социокультурный поход: эпистемологический статус и содержание / Е. А. Тюгашев // Социальные взаимодействия в транзитивном обществе / [под ред. М. В. Удальцовой]. – Вып. XIII. – 2011. – С. 8–25.
6. Черныш Н. Социокультурный подход в социогуманитарных науках: обмен смыслами / Н. Черныш, О. Ровенчак // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002. – № 4. – С. 92–104.
7. Горілий А. Г. Історія соціальної роботи в Україні: [курс лекцій] / А. Г. Горілий. – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – 68 с.
8. Дічек Н. До історії соціального виховання: школа радості Н. Шульмана і С. Рівеса (поч. 20-х р. XX ст.) / Н. Дічек // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2008. – № 4. – С. 93–110.
9. Кузьмин К. В. История социальной работы за рубежом и в России (с древности до начала XX века) / К. В. Кузьмин, Б. А. Сутырин. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 480 с.
10. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. В. Сухомлинська. – К.: АПН, 2003. – 68 с.
11. Сейко Н. А. Добročинність у сфері освіти України (XIX – початок XX століття): Київський учбовий округ: [монографія] / Н. А. Сейко. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2009. – 484 с.

12. Righter N. M. Jr. Evolution : Biological, Social, Cultural / N. M. Jr. Righter // Encyclopedia of sociology. – V. 2. – New York : Macmillan Reference, USA, 2000. – P. 875–876.
13. Sorokin P. Toynbee's Philosophy of History / P. Sorokin // The Pattern of the Past : can we determine it? – Boston : The Beacon Press, 1949. – 116 p.
14. Аза Л. Соціалізація етнічна [Електронний ресурс] / Л. Аза // Етнічний довідник : поняття та терміни. – Режим доступу : <http://etno.uaweb.org/glossary/s.html>.
15. Назаренко Г. А. Виховання культури міжетнічних відносин як пріоритетні завдання народної педагогіки у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Г. А. Назаренко // Етнічна соціалізація, виховання культури міжетнічних відносин як пріоритети народної педагогіки у сучасних умовах : [зб. наук. пр.]. – Режим доступу : <http://studentam.net.ua/content/view/7656/97/>.
16. Етнопедагогічний контекст професійної підготовки студентів у вишах Прикарпатського регіону : [навчально-методичний посібник] / [за ред. проф. Н. Лисенко]. – Київ-Івано-Франківськ, 2009. – 344 с.
17. Стефаненко Т. Етнопсихологія : [учебное пособие] / Т. Стефаненко. – М. : Наука, 2000. – 386 с.
18. Психология и культура / [под ред. Д. Мацумото]. – СПб : Питер, 2003. – 718 с.
19. Асанова З. Р. Педагогічні умови виховання учнів молодшого шкільного віку засобами етнопедагогіки кримськотатарського народу / З. Р. Асанова // Педагогічний дискурс. – Вип. 8. – 2010. – С. 9–13.
20. Дерек М. М. Традиції виховання у польській народній педагогіці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Дерек Малгожата Магдалена. – Київ, 1996. – 220 с.
21. Хайруддінов М. А. Становлення і тенденції розвитку етнопедагогіки кримськотатарського народу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / М. А. Хайруддінов. – Київ, 2003. – 37 с.
22. Хайруддінов М. А. Поликультурное образование : история, проблемы, перспективы / М. А. Хайруддінов // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія педагогіка і психологія. – Вип. 14. – 2007. – С. 67–75.
23. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К. : ІЗМН, 1997. – 232 с.
24. Нельга О. В. Теорія етносу / О. В. Нельга. – К. : Тандем, 1997. – 368 с.
25. Струннікова Д. І. Етнокультурна варіативність соціалізації особистості : теоретичний аспект : [збірка наукових праць] / Д. І. Струннікова // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки. – 2006. – С. 124–131.
26. Кон И. С. Ребенок и общество : историко-этнографическая перспектива : [монография] / И. С. Кон. – М. : Наука, 1988. – 269 с.
27. Алаев Е. Б. Социально-экономическая география : [понятийно-терминологический словарь] / Е. Б. Алаев. – М. : Мысль, 2003. – 412 с.
28. Репина Л. Между локальным и глобальным : поиски интегративных подходов / Лорина Репина // Регіональна історія України : [зб. наук. ст.] / [ред. кол. В. Смолій (гол. ред.), Я. Верменич (відп. ред.) та ін.]. – Вип. 5. – К. : Інститут історії України НАН України, 2011. – С. 9–28.
29. Румянцева М. Ф. Новая локальная история и современное гуманитарное знание / М. Ф. Румянцева // Новая локальная история : [сб. науч. тр.]. – Вип. 3. – Ставрополь, 2006. – С. 272–273.
30. Верменич Я. Історична регіоналістика і краєзнавство : діалектика співвідношення [Електронний ресурс] / Ярослава Верменич. – Режим доступу : <http://www.history.org.ua/JournALL/geo/7/2.pdf>.
31. Ландабасо А. И. Теория регионалистики : европейский опыт исследования / А. И. Ландабасо // Регионы и регионализм в странах Запада и России. – М. : Наука, 2001. – С. 92–94.
32. Тронько П. Т. Історичне краєзнавство : крок у нове тисячоліття / П. Т. Тронько. – К. : НАНУ, 2000. – 270 с.
33. Верменич Я. В. Історична регіоналістика в Україні / Я. В. Верменич // Український історичний журнал. – 2001. – № 6. – 6 с.
34. Оболенская С. В. История повседневности в современной немецкой историографии ФРГ / С. В. Оболенская // Одиссей. Человек в истории. – 1990. – М. : Наука, 1990. – С. 18–48.
35. Elias N. Über den Prozess der Zivilisation / N. Elias. – Frankfurt am Main, 1977. – 92 s.
36. Borscheid P. Plädoyer für eine Geschichte des Alltäglichen / P. Borscheid // Ehe, Liebe, Tod. Studien zur Geschichte des Alltags. – Münster, 1983. – S. 1–14.
37. Вамбольдт Н. В. Повседневность в истории / Н. В. Вамбольдт, М. П. Шубина // Электронный научный журнал Омского государственного педагогического университета. – Вип. 2006. – Режим доступа : <http://www.omsk.edu/article/vestnik-omgpu-27.pdf>.
38. Верменич Я. Локальні рівні сучасного історичного пізнання : спроба типологізації / Ярослава Верменич // Регіональна історія України : [зб. наук. статей]. – Вип. 3. – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 9–40.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Akhiezer A. S. Filosofskie osnovy sotsiokulturnoy teorii i metodologii [Philosophical Bases of Social and Cultural Theory and Methodology] / A. S. Akhiezer // Voprosy filosofii [Philosophical Questions]. – 2000. – № 9. – S. 29–45.
2. Kirdina S. G. Sotsiokulturnyy i institutsionalnyy podkhody kak osnova pozitivnoy sotsiologii v Rossii [Social Cultural and Institutional Approaches as the Basis of the Cognitive Sociology in Russia] / S. G. Kirdina // Sotsiologicheskie issledovaniya [Sociological Researches]. – 2002. – № 12. – S. 23–32.
3. Lapin N. I. Sotsiokulturnyy podkhod i sotsialno-funktsionalnye struktury [Sociocultural Approach and Social Cultural Structures] / N. I. Lapin // Sotsiologicheskie issledovaniya [Sociological Studies]. – 2000. – № 7. – S. 3–12.
4. Sorokin P. A. Sotsiokulturnaya dinamika i evolyutsionizm [Social Cultural Dynamics and Evolutionism] / P. A. Sorokin // Amerikanskaya sotsiologicheskaya mysl [American Sociological Thought]. – М. : Nauka, 1996. – S. 372–392.

5. Tyugashev E. A. Sotsiokulturnyy podkhod : epistemologicheskyy status i sodержanie [Sociocultural Approach : Epistemological Status and Contents] / E. A. Tyugashev // Sotsialnye vzaimodeystviya v tranzitivnom obschestve [Social Interrelations in the Transitive Society] / [pod red. M. V. Udaltsovoy]. – Vyp. XIII. – 2011. – S. 8–25.
6. Chernysh N. Sotsiokulturnyy podkhod v sotsiogumanitarnykh naukakh : obmen smyslami [Sociocultural Approach in the Social Humanities : the Change of Senses] / N. Chernysh, O. Rovenchak // Sotsiologiya : teoriya, metody, marketing [Sociology : Theory, Methods, Marketing]. – № 4. – S. 92–104.
7. Gorilyy A. G. Istoriya sotsialnoyi roboty v Ukrayini [History of Social Work in Ukraine] : [kurs lektsey] / A. G. Gorilyy. – Ternopil : TANG, 2001. – 68 s.
8. Dichek N. Do istorii sotsialnogo vykhovannya : shkola radosti N. Shulmana i S. Rivesa (poch. 20-kh r. XX st.) [To the History of the Social Education : the School of Happiness of N. Shulman and S. Rivers] / N. Dichek // Sotsialna pedagogika : teoriya ta praktyka [Social Practice : Theory and Practice]. – 2008. – № 4. – S. 93–110.
9. Kuzmin K. V. Istoriya sotsialnoyi roboty za rubezhom i v Rossii (s drevnosti do nachala XII veka) / K. V. Kuzmin, B. A. Sutyryn. – M. : Akademicheskyy proekt ; Ekaterinburg : Delovaya kniga, 2002. – 480 s.
10. Sukhomlynska O. V. Istoryko-pedagogichnyy protses : novi pidkhody do zagalnykh problem [Historical Pedagogical Process : New Approaches to General Problems] / O. V. Sukhomlynska. – K. : APN, 2003. – 68 s.
11. Seyko N. A. Dobrochynnist u sferi osvity Ukrainy (XIX – pochatok XX stolittya) : Kyivskyy uchbovyi okrug [Charity in the Sphere of Education of Ukraine (XIX – the Beginning of the XX Century) : (Kyiv Learning District)] : [monografiya] / N. A. Seyko. – Zhytomyr : Vyd-vo ZHDU, 2009. – 484 s.
12. Righter N. M. Jr. Evolution : Biological, Social, Cultural / N. M. Jr. Righter // Encyclopedia of sociology. – V. 2. – New York : Macmillan Reference, USA, 2000. – P. 875–876.
13. Sorokin P. Toynbee's Philosophy of History / P. Sorokin // The Pattern of the Past : can we determine it? – Boston : The Beacon Press, 1949. – 116 p.
14. Aza L. Sotsializatsiya etnichna [Ethnic Socialization] [Elektronnyy resurs] / L. Aza // Etnichnyy dovidnyk : ponyattya ta terminy [Ethnic Manual : Notions and Terms]. – Rezhym dostupu : <http://etno.uaweb.org/glossary/s.html>.
15. Nazarenko G. A. Vykhovannya kultury mizhetnichnykh vidnosyn yak priorityetni zavdannya narodnoyi pedagogiky u suchasnykh umovakh [Cross-Ethnic Relations Culture Upbringing as Priority Tasks of Folk Pedagogy in the Modern Terms] / G. A. Nazarenko // Etnichna sotsializatsiya, vykhovannya kultury mizhetnichnykh vidnosyn yak priorityetny narodnoyi pedagogiky u suchasnykh umovakh [Ethnic Socialization, Cross-Ethnic Relations Upbringing as Priorities of Folk Pedagogy in the Modern Terms] [Elektronnyy resurs] : [zb. nauk. pr.]. – Rezhym dostupu : <http://studentam.net.ua/content/view/7656/97/>.
16. Etnopedagogichnyy kontekst profesiynoyi pidgotovky studentiv u vyshakh Prykarpatskogo regionu [Ethnic and Pedagogical Context of Students' Professional Preparation in Higher Educational Establishments of the Prykarpattia Region] : [navchalno-metodychnyy posibnyk] / [za red. prof. N. Lysenko]. – Kyiv-Ivano-Frankivsk, 2009. – 344 s.
17. Stefanenko T. Etnopsikhologiya [Ethnopsychology] : [uchebnoe posobie] / T. Stefanenko. – M. : Nauka, 2000. – 386 s.
18. Psikhologiya i kultura [Psychology and Culture] / [pod red. D. Matsumoto]. – SPb : Piter, 2003. – 718 s.
19. Asanova Z. R. Pedagogichni umovy vykhovannya uchniv molodshogo shkilnogo viku zasobamy etnopedagogiky krymskotatarskogo narodu [Pedagogical Conditions of Pupils' Upbringing by Means of the Crimean Tatars' Ethnopedagogy] / Z. R. Asanova // Pedagogichnyy dyskurs [Pedagogical Discourse]. – Vyp. 8. – 2010. – S. 9–13.
20. Derek M. M. Tradytsiyi vykhovannya u polskiy narodniy pedagogitsi [Traditions of Upbringing in the Polish Folk Pedagogy] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / Derek Malgozhata Magdalena. – Kyiv, 1996. – 220 s.
21. Khayruddinov M. A. Stanovlennya i tendentsiyi rozvytku etnopedagogiky krymskotatarskogo narodu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenya d-ra ped. nauk : spets. 13.00.01 "Zagalna pedagogika ta istoriya pedagogiky" / M. A. Khayruddinov. – Kyiv, 2003. – 37 s.
22. Khayruddinov M. A. Polikulturnoe obrazovanie : istoriya, problemy, perspektivy / M. A. Khayruddinov // Problemy suchasnoyi pedagogichnoyi osvity. Seriya pedagogika i psikhologiya [Issues of the Modern Pedagogical Education. Series Pedagogy and Psychology]. – Vyp. 14. – 2007. – S. 67–75.
23. Stelmakhovych M. G. Ukrayinska narodna pedagogika [Ukrainian Folk Pedagogy] / M. G. Stelmakhovych. – K. : IZMN, 1997. – 232 s.
24. Nelga O. V. Teoriya etnosu [Theory of Ethnos] / O. V. Nelga. – K. : Tandem, 1997. – 368 s.
25. Strunnikova D. I. Etnokulturna variatyvnist sotsializatsiyi osobystosti : teoretychnyy aspekt [Ethnocultural Variability of the Personality's Socialization : Theoretical Approach] : [zbirka naukovykh prats] / D. I. Strunnikova // Aktualni problemy sotsiologiyi, psikhologiyi ta pedagogiky [Current Issues of Sociology, Psychology and Pedagogy]. – 2006. – S. 124–131.
26. Kon I. S. Rebenok i obschestvo : istoriko-etnograficheskaya perspektiva [Child and Society : Historical-Ethnographical Perspective] : [monografiya] / I. S. Kon. – M. : Nauka, 1988. – 269 s.
27. Alaev E. B. Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya [Social Economic Geography] : [ponyatiyno-terminologicheskyy slovar] / E. B. Alaev. – M. : Mysl, 2003. – 412 s.
28. Repina L. Mezhdou lokalnym i globalnym : poiski integrativnykh podkhodov [Between Local and Integrative Approaches] / Lorina Repina // Regionalna istoriya Ukrainy [Regional History of Ukraine] : [zb. nauk. st.] / [red. kol. V. Smoliy (gol. red.), Ya. Vermenich (vidp. red.) ta in.]. – Vyp. 5. – K. : Institut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2011. – S. 9–28.
29. Romyantseva M. F. Novaya lokalnaya istoriya i sovremennoe gumanitarnoe znanie / M. F. Romyantseva // Novaya lokalnaya istoriya : [sb. nauch. tr.]. – Vyp. 3. – Stavropol, 2006. – S. 272–273.
30. Vermenych Ya. Istorychna regionalistyka i kraeznavstvo : dialektyka spivvidnoshennya [Historical Regional Studies and Country Studying] [Elektronnyy resurs] / Yaroslava Vermenych. – Rezhym dostupu : <http://www.history.org.ua/JournALL/geo/7/2.pdf>.

31. Landabaso A. I. Teoriya regionalistiki : evropeyskiy opyt issledovaniya [Theory of Regional Studies] / A. I. Landabaso // Regiony i regionalizm v stranakh Zapada i Rossii [Regions and Regionalism in the Countries of the West and Russia]. – M. : Nauka, 2001. – S. 92–94.
32. Tronko P. T. Istorychne kraeznavstvo : krok u nove tisyacholittya [Historical Country Studying : the Step in the New Century] / P. T. Tronko. – K. : NANU, 2000. – 270 s.
33. Vermenych Ya. V. Istorychna regionalistyka v Ukrayini [Historical Regional Studies in Ukraine] / Ya. V. Vermenych // Ukrayinskyy istorychnyy zhurnal [Ukrainian Historical Journal]. – 2001. – № 6. – 6 s.
34. Obolenskaya S. V. Istoriya povsednevnosti v sovremennoy nemetskoj istoriografii FRG [History of the Every Day in the Modern German Historical Studies of the Federal Republic of Germany] / S. V. Obolenskaya // Odissey. Chelovek v istorii [Odyssey. Human in History]. – 1990. – M. : Nauka, 1990. – S. 18–48.
35. Elias N. Über den Prozess der Zivilisation / N. Elias. – Frankfurt am Main, 1977. – 92 s.
36. Borscheid P. Plädoyer für eine Geschichte des Alltäglichen / P. Borscheid // Ehe, Liebe, Tod. Studien zur Geschichte des Alltags. – Münster, 1983. – S. 1–14.
37. Vamboldt N. V. Povsednevnost v istorii [The Everyday in History] / N. V. Vamboldt, M. P. Shubina // Elektronnyy nauchnyy zhurnal Omskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta [Electronic Scientific Journal of Omsk State Pedagogical University]. – Vyp. 2006. – Rezhym dostupa : <http://www.omsk.edu/article/vestnik-omgpu-27.pdf>.
38. Vermenych Ya. Lokalni rivni suchasnogo istorychnogo piznannya : sprobа typologizatsiyi [Local Levels of the Modern Historical Cognition : the Attempt of Typologization] / Yaroslava Vermenych // Regionalna istoriya Ukrayiny [Regional History of Ukraine] : [zb. nauk. statey]. – Vyp. 3. – K. : Instytut istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny, 2009. – S. 9–40.

Матеріал надійшов до редакції 16.09. 2014 р.

Калитюк Л. М. Воспитание детей национальных меньшинств в истории Волыни: ведущие теоретические подходы к изучению проблемы.

В статье обоснованы ведущие теоретические подходы к проблеме историко-педагогического анализа воспитания детей национальных меньшинств на Волыни в XIX – начале XX века – социокультурный, социально-педагогический и этнопедагогический. Отмечено значение для изучения исследуемой проблемы со стороны теории этноса; сформулирован вывод о необходимости привлечения к теоретическому основанию исследования теории повседневности и историко-педагогической регионалистики.

Ключевые слова: дети национальных меньшинств, теоретические подходы, воспитание детей, теория этноса.

Kalytiuk L. M. Children's Upbringing from National Minorities in Volyn History: Leading Theoretical Approaches to the Problem Study.

The article substantiates the leading theoretical approaches to the issue of the historical and pedagogical analysis of children's upbringing from national minorities in Volyn in the XIX – at the beginning of the XX century – social-cultural, social-pedagogical and ethnical-pedagogical. The meaning of the social-cultural approach to the children's upbringing from the national minorities is revealed in the context of leading principles of social cultural studies – homo activus principle, evolution principle, anthroposocial interrelation principle. It is justified that the social-cultural approach in the pedagogical studies is often used for the analysis of problems dealing with children's upbringing of different age, ethnicity, and also for the creation of models of polycultural, multicultural upbringing, cross-cultural communications. The interrelation of children's upbringing from the national minorities with their successful socialization in the historical-pedagogical context is substantiated. It is concluded that the transmission of national values from generation to generation is of cultural one – vertical, horizontal or uneven. The methodological meaning of ethnos theory for the research of the studied problem is highlighted; the conclusion is made on the necessity of implementing the theory of ethnos and historical and pedagogical religious studies to the theoretical basis of the research. It is elicited that the modern historical regional studies in Ukraine develop the "horizontal direction", connected with the topical historical survey of the certain region.

Key words: children from national minorities, theoretical approaches, children's upbringing, ethnos theory.